

**1980 SONRASI UYGULANAN GELİR DAĞILIMI
POLİTİKALARI İLE GELİR DAĞILIMININ DEĞİŞİMİ VE
TÜRKİYE EKONOMİSİNE OLAN ETKİLERİ
(WITH THE POLITICS OF INCOME DISTRIBUTION THAT HAS
BEEN APPLIED AFTER 1980
THE CHANGE OF INCOME DISTRIBUTION AND THEIR
EFFECTS TO THE TURKISH ECONOMY)**

Fatih Mehmet ÖCAL
Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Bu çalışmada önce milli gelir ve gelir dağılımı teorik çerçevede incelenmiş, milli gelir ve gelir dağılımıyla ilgili temel kavramlar açıklanarak, gelir dağılımı, hesaplama yöntemleri, milli gelir ve gelir dağılımının önemi, gelir dağılımındaki eşitsizlik nedenleri anlatılmıştır. Daha sonra 1923-1980 döneminde gelir dağılımının değişimi üzerinde genel olarak bilgi verilmiş, 1980-1994 dönemini kapsayan süreçte ise milli gelirin dağılımının genel durumu, gelir dağılımının bozulmasının nedenleri, yol açtığı sorunlar ve çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Gayri Safi Milli Hasıla, Kişi Başına Gayri Safi Milli Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına Gayri Safi Milli Hasıla, Milli Gelir, Kişi Başına Milli Gelir, Gini Katsayısı.

ABSTRACT

In this study, first national income and its distribution was examined theoretically. Income distribution, calculating methods, the importance of national income and its distribution. The reasons of of inequality in income distribution were told by giving insruction about national income and its distribution. Then, it was given instruction about the changes of income distribution in the term of 1923-1980, and at the time of consists of the term 1980-1994 the general situation of national income distribution, the resons of the distribution of national income distribution, the problems it caused and requestions were declared.

Keywords: Gross National Product, Gross National Product Per Capita, Gross National Product by Kind of Economic Activity, National Income, National Income Per Capita, Gini Ratio.

GİRİŞ

Her ülkenin en önemli amacı, milli gelirini artırmak ve bu milli gelirin toplumdaki tüm kesimler tarafından adil olarak paylaşılmasını sağlamaktır. Gelirin adaletli dağılımını sağlamak, ülkemizin olduğu gibi hemen tüm ülkelerin çözmesi gereken temel sorunlarından biri belki de en başta gelenidir. Çünkü gelir dağılımını ülke fertleri arasında adil bir şekilde dağılımını sağlayamayan ülkelerin, sürekli ekonomik sorunlarla mücadeleyle karşı karşıya kalmaları bir yana, toplumsal, sosyal ve siyasi sorunlarla da uğraşmak zorunda kalmakta, bu durum da ülkelerin gelişme ve kalkınma hızlarının olumsuz yönde etkilemektedir.

Milli Gelir'in adil dağılımında başarı sağlanması amacıyla ülkelerin uygulamaya koydukları iktisat ve maliye politikalarının, ancak doğru, ciddi, zamanında ve birbirleriyle uyumlu oldukları oranda gerçekleşebileceği açıktır.

Türkiye'de gelir dağılımı adaletsizliği, özellikle 1980'li yıllarla birlikte artmaya başlamıştır. Ülkemizde 1980'li yılından itibaren ithal ikameci sanayileşme politikalarından ihracata dayalı sanayileşme politikalarına geçilmesi, gelir dağılımının ihracata yönelik mal ve hizmet üreten kesimlerin lehine, ithal ikameci sanayileşmeye dönük üretim yapan kesimlerin aleyhine değişmesine neden olmuştur. Ayrıca ihracata yönelik üretim yapan kesimlerin yeterince denetlenememesi hayali ihracat kavramının ekonomi literatürümüzde girmesi ve ciddi boyutlarda haksız kazanç elde edilmesi sonucunu doğurmuştur. Bununla birlikte tarım sektörü, işçi-memur, küçük ve orta boy işletmelerle esnaf kesimi, ağır vergi yükü altında bırakılarak milli gelirden aldıkları paylar reel olarak azalmıştır.

1980-1994 dönemini kapsayan Türkiye ekonomisi ve gelir dağılımının genel durumu ve gelirin kesimler arasındaki değişimi ve nedenlerini incelemeye yönelik bu çalışmayla, 1980-1994 dönemi gelir dağılımının değişimini, nedenlerini ve ekonomiye olan etkilerini incelemek ve varılacak sonuçların ışığında çözüm önerileri ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu nedenle alt yapı oluşturulması amacıyla konu öncelikle teorik çerçevede incelenmiş, daha sonra Türkiye ekonomisinin ve gelir dağılımının gelişim süreci anlatılarak çalışmanın bulgularına ve sonuçlarına yer verilmiştir.

KURAMDA MİLLİ GELİR

Milli Gelirin Tanımı ve Milli Geliri Etkileyen Unsurlar

Ekonominin içinde bulunduğu durum, büyümesi, duraklaması ve ülke ekonomisiyle ilgili bilgiler elde etmek amacıyla, ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin para ile ifade edilmesi için yapılan hesapların tümüne milli gelir hesaplamaları denir. Elde edilen sonuçlar ekonominin üretim hacmini, refah düzeyini, önceki dönemlere göre oluşan değişimleri ve ekonominin içinde bulunduğu durumu ve ekonominin seyrini ortaya koymaktadır (Pekin, 1988:61).

Milli Gelir Seviyesini Etkileyen Faktörler

- Mevcut Tabiat Kaynakları,
- Sermaye Teçhizat Miktarı,
- Teknolojik Bilgi Düzeyi,
- Çalışan Nüfus Miktarı ve Niteliği,
- Devlet Politikası ve Yönetimi (Dirimtekin ve Erdem, 1987:226) şeklinde sıralanabilir.

Milli Gelirle İlgili Kavramlar

Milli gelir ile ilgili başlıca temel kavramlar ve tanımları şöyledir.

Milli Hasıla (MH):

Bir milli ekonomide, bir yıllık iktisadi faaliyet döneminde oluşturulan mal ve hizmetler toplamına milli hasıla denir (Köklü, 1973:24)..

Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH):

Belli bir dönem içinde (genellikle 1 yıl içinde) ulusal ekonomi tarafından oluşturulan nihai mal ve hizmetler toplamının parasal karşılığıdır (Alkin, 1992:153). Milli Gelir kavramlarının en geniş kapsamlısı olan gayri safi milli hasıla (Soral,Ankara:225), tüketiciler ve hükümetler tarafından yapılan mal ve hizmet alımları, gayri safi yurt içi yatırım ve net dış yatırım toplamına eşittir. Bir gelir toplamı olarak GSMH, hem cari üretken faaliyet sonucu olarak oluşturulan toplam geliri hem de bu gelirin tahsisini gösterir (Peterson, 1976:53).

Safi Milli Hasıla (SMH):

GSMH'dan üretimde kullanılan sabit sermayenin aşınma payına tekabül eden amortismanların çıkarılmasıyla elde edilen (Kenna,1979:13) ve ekonomide bir yıl içindeki net başarısını gösteren bir kavramdır(Karakayalı, 1991:17).

Milli Gelir (MG):

SMH kavramından aynı dönemde alınan vasıtalı vergilerin toplamının çıkarılmasıyla Milli Gelir elde edilir (Pekin, 1988:67). Milli Gelir, bir ülke ekonomisinde belirli süre içerisinde üretilen safi milli hasılayı gösterir. Milli Gelir ekonomideki para akımını değil, reel olarak mal ve hizmet akımını ifade etmektedir (Demirci ve Erdoğan, 1988:247). Kişilerin gelirlerinin bir kısmı, bazı mal ve hizmetleri satın alırken, bu malların fiyatları üzerine konan vergiler nedeniyle devlete gittiğinden, SMH'nın tümü kişilerin elinde kalmadığından dolayı milli gelire faktör fiyatlarıyla SMH'da denebilir (Parasız, 1993:20).

Kişisel Gelir (KG):

Hane halklarının bir yıl içerisinde kişisel vergilerini ödemediği önce elde ettikleri gelir toplamıdır (Alpar, 1988:39). Halkın cebine giren para şeklinde de tanımlanan kişisel gelir, Milli Gelir'den şirketlerin dağıtmadıkları karlar ve sosyal sigorta kesintileri çıkarılarak bulunur(Parasız, 1993:20).

Kişisel Gelir şu şekilde formüle edilebilir:

$$\text{Kişisel Gelir} = \text{Milli Gelir} + \text{Devlet Transferleri} + \text{Devlet Sübvansiyonları} - (\text{Kurumlar Vergisi} + \text{Sosyal Kesintiler} + \text{Şirketlerin Dağıtmadıkları Karlar})$$
 (Yücel, 1978:20).

Harcanabilir Gelir (HG):

Harcanabilir Gelir, halkın harcayabileceği veya tasarruf edebileceği gelir (Parasız, 1992:177) veya kişisel gelirden toplam dolaysız vergiler çıktıktan sonra kalan ve bireylerin kendi amaçları için kullanabilecekleri son gelir miktarıdır (Karakayalı, 1991:40). Aynı zamanda HG, herkesin günlük hayatında net gelir olarak isimlendirdiği ve bu gelirin büyüklüğüne göre tüketileceği ve tasarruf edileceği kısımlar arasında bir karar vermek zorunda olduğu gelirdir (Yücel, 1978:21).

Kişi Başına Milli Gelir (KBMG):

Kişi Başına Milli Gelir, Milli Gelir'in toplam nüfusa bölünmesiyle elde edilir. Bu ortalama gelir düzeyi, gelirin bölüşümünü göstermez. Kişi başına düşen gelirin, özellikle uluslararası karşılaştırmalarda kullanılabilmesi için, ortak bir para birimiyle ifade edilmesi gerekmektedir ki bu günümüzde bazı sakıncaları olmakla birlikte, genellikle Amerikan Doları(\$) ile yapılmaktadır (Manisalı, 1991:150).

Nominal Milli Gelir (NMG) - Reel Milli Gelir (RMG):

Belli bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetlerin cari fiyatlarla (para) ifade edilmesine Nominal milli gelir (Özgüven, 1991:421) denir. Örneğin 1989 yılında Türkiye'nin milli gelirinin 170 trilyon lira olması, 1989 yılında üretilen mal ve hizmetlerin 1989 yılı fiyatlarıyla çarpılarak bu değere ulaşılması anlamına gelmektedir ki bu durumda nominal milli gelir, o yılın cari fiyatlarıyla hesaplanan milli gelirine karşılık gelmektedir (Manisalı,1991:147). Nominal milli gelire nakdi milli gelir (Alkin, 1992:160) veya cari fiyatlarla milli gelir (Ülgener, 1991:47) adı da verilir.

Reel Milli Gelir ise elde edilen mal ve hizmetlerin belli bir yılın sabit fiyatlarıyla hesaplanmasıdır (Özgüven, 1991:422). Herhangi bir yıla ait nominal milli gelirin nispi fiyat değişmelerine yani fiyat indeksine bölünüp 100 ile çarpılmasıyla o yılın reel milli geliri başka bir deyişle sabit fiyatlarla milli gelir bulunur (Ülgener, 1991: 49).

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH):

Bir ekonomide, belli bir dönemde (1 yıl) oluşturulan nihai mal ve hizmetlerin piyasa fiyatlarıyla toplam değerine GSYİH denir. GSYİH'ya dış alem gelirlerinin eklenmesiyle GSMH elde edilir. Dış alem gelirleri, dış ülkelerde çalışan işçilerin ve yatırım yapan firmaların gelirlerinden meydana gelir (Özgüven, 1991:418).

Milli Gelir Hesaplama Şekilleri

Milli gelir Üretim, Gelir ve Harcama Yöntemi olmak üzere üç şekilde hesaplanır.

Üretim Yöntemi, belli dönemde çeşitli üretim dallarında oluşturulan tüm malların para cinsinden toplanmasıdır (Köklü, 1973:27).

Gelir Yöntemi, bir ülkede belli bir yıldaki oluşan kar, maaş, ücretler, kira, faiz ödemeleri ve net dış alem faktör gelirlerinin toplanmasıyla elde edilir (Eren, 1989: 50).

Harcama Yöntemi ise belli bir dönemdeki (bir yıl) toplam tüketim ve yatırım harcamalarının toplanmasıyla bulunur (Peterson, 1976:307).

Milli Gelir ile ilgili kavramlar; Özel Tüketim C, özel yatırım I, milli gelir Y, devlet harcamaları G, ithalat M, ihracat X, dış alem geliri DAG, işçilere ödenen ücretler W, sermayedara ödenen faiz miktarı İ, toprak sahiplerine ödenen kiralara R, müteşebbislere ödenen kar gelirleri P, tasarruf S, kişisel gelir KG, kişi başına milli gelir KBMG, nüfus N ile tanımlanmak üzere;

$$GSMH = C + I + G$$

$$GSMH = C + I + G (X - M)$$

$$GSMH = GSYİH + DAG$$

$$Y = W + İ + R + P \text{ (Üstünel, 1970:193)}$$

$$Y = C + I$$

$$Y = C + S \text{ (Güven, 1982:112)}$$

$$Y = SMH \text{ (Piyasa Fiyatı) - Vasıtalı Vergiler (Pekin, 1988:67)}$$

$$KG = Y + \text{Devlet Transferi} + \text{Devlet Sübvansiyonları} - (\text{Kurumlar Vergisi} + \text{Sosyal Kesintiler} + \text{Şirketlerin Dağıtmadıkları Karlar}) \text{ (Yücel, 1978: 20)}$$

$$\text{Kullanılabilir Gelir} = KG - \text{Vasıtasız Vergiler}$$

$$KBMG = MG / N \text{ (Pekin, 1978:72)}$$

$$Y = C + I + X$$

$$Y = C + S + S \text{ (Özgüven, 1991:425), formüllerle toplu olarak gösterilebilir:}$$

Milli Gelir Hesaplanmasında Karşılaşılan Güçlükler ve Milli Gelirin İyi Ölçemediği Durumlar

Milli gelirin hesaplanmasında karşılaşılan zorluklar ara mallar sorunu, ev kadınlarının hizmetleri, kendi evlerinde oturanların kiralara ve otokonsümasyon (ürünlerin üreticiler tarafından kullanılması) (Yücel, 1978:13), milli gelirin tam olarak ölçemediği durumlar ise boş zamanın artırılması, ürün geliştirilmesi, gelirin paylaşılması, çevre kirliliği, iyi ürün-kötü ürün ayrımının olmaması (Parasız, 1993:21) olarak sayılabilir.

Milli Gelirin Önemi

Günümüzde milli gelir hesaplamaları ve rakamlarına tüm ülkeler, bir takım sakıncaları bulunmasına rağmen, ancak bundan daha az kusurlu bir hesap yöntemi bulamadıklarından dolayı büyük önem vermektedirler. Milli gelirin önemi maddeler halinde;

- Milli Gelir, ekonomilerin büyüüp büyümediklerini gösterir,
- Milli Gelir, ülkelerin refah seviyelerindeki değişmelerini gösterir,
- Milli Gelir, ekonominin yapısı ve potansiyeli hakkında bilgi verir,
- Milli Gelir, ülkeler arasında refah seviyeleri açısından karşılaştırmalar yapma olanağı sağlar (Pekin, 1988:90).

GELİR DAĞILIMININ TEORİK ÇERÇEVESİ

Gelir Dağılımının Anlamı

Bir mal veya hizmetin üretimi başından sonuna kadar bir kişi tarafından yapılmadığı takdirde söz konusu mal ve hizmetin satışından elde edilen gelirin paylaşılması olgusu ortaya çıkacaktır. İşte ürünün, onun üretimine katılanlar arasında paylaşılmasına ekonomide bölüşüm denir. Gelir bölüşümü ise bir ülkede belirli bir süre içinde oluşan milli hasıla veya gelirin bireyler, bireylerden oluşan gruplar veya üretim öğeleri arasında bölünmesi (Öçal, 1990:351) şeklinde tanımlanabilir. Milli gelirin kişiler veya gruplar arasında paylaşılma biçimini belirleyen toplumsal ilişkilere bölüşüm ilişkileri, bu bölüşüm ilişkileri sonucunda kişi veya grupların payına düşen gelirin ifadesine de gelir dağılımı denir (Sönmez, 1992:9).

Gelir Dağılımı Türleri

İktisadi açıdan önem taşıyan gelir dağılımı türleri Coğrafi Gelir Dağılımı, Sektörel Gelir Dağılımı, Fonksiyonel Gelir Dağılımı, Kişisel Gelir Dağılımı olarak sayılabilir.

Coğrafi Gelir Dağılımı bir ülkenin farklı bölgelerinde yaşayan insanların milli gelirden hangi oranda pay aldıklarını gösterir.

Çeşitli üretim sektörlerinin (tarım, sanayi, hizmetler) sosyal hasılaya ne kadar katkı yaptıkları, Sektörel Gelir Dağılımı bakılarak öğrenilir. Gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün milli gelir içindeki payı az, az gelişmiş ülkelerde ise tarım sektörünün payı fazladır.

Fonksiyonel Gelir Dağılımı üretim faktörlerinin milli gelirden aldıkları ücret, faiz, rant ve kar paylarının dağılımını gösterir.

Kişisel Gelir Dağılımında ise gelirin nasıl, nerede, ne yaparak elde edildiğini değil, sadece bireylerin veya tüketici birimlerin belirli bir süre boyunca elde ettikleri gelir miktarları dikkate alınır (Türk, 1989:281).

Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Ölçülmesiyle İlgili Görüşler ve Gelir Dağılımı Teorileri

Gelir Dağılımı eşitsizliğinin ölçülmesiyle ilgili görüşleri Pareto (Vilfredo Pareto) Formülü (Karakayalı, 1991:43), Lorenz Eğrisi ve Gini (Corrado Gini) Katsayısı (Lipsey, R.G., Lipsey, P.O. ve Purvis, D.D., 1984:27) şeklinde iki ana grupta toplanabilir.

Bölüşümün genel teorisinden açık bir şekilde XVII. yüzyılda bahsedilmeye başlanmıştır. Daha önceleri gelir bölüşümünün sadece nicelik açıdan incelemesi yapılırken, bölüşüm teorisinin incelenmesi fizyokratlarla gelişmeye başlamış, Dr. Quesnay, bölüşüm sözcüğünü geniş olarak kullanmıştır (Öçal, 1990:354).

Başlıca gelir dağılımı teorileri olarak ise Fizyokratlar, Klasikler (Ricardo, Marksist), Neo Klasikler ve Post Keynezyen'lerin görüşleri sayılabilir.

Kişisel Gelir'in Adil Dağılımının Önemi

Kişisel gelirin mümkün olduğunca adil dağılımının temin edilmesi;

- Ülke içi talebi artırır, üretim düzeyini yükseltir (Karluk, 1995:38),
- Toplumda sosyal barışın tesisine katkıda bulunur,
- Ekonomik istikrarın sağlar,
- Fertler arasında fırsat eşitliğini sağlar,
- Toplumsal refahı artırır (Türk, 1989:288),
- Siyasi partilerin güvenilirliğini artırarak iktidarda uzun süreli kalmasını sağlar (Akgüç, Milliyet, 15 Şubat 1986).

Gelir Dağılımındaki Eşitsizliklerin Başlıca Nedenleri

Milli gelirin eşit bir dağılım göstermemesi, iktisatçıların üzerinde önemle durduğu konulardan biridir. Gelir dağılımının adi bir şekilde olmamasının nedenleri kısaca şöyle sıralanabilir;

- Kişiler arasındaki nitelik farklılıkları,

- Kişiler arasındaki miras yoluyla farklı miktarda mal-mülk kalması,
 - Kişilerin zeka seviyelerinin farklılık göstermesi,
 - Yüksek gelir gruplarının çocuklarına yüksek olanaklar sağlaması
- (Sarç, 1970:15).

Emeğin niteliksel farklılıkları, servetin dağılımı (Dilik, 1970:95) ve faktör fiyatlarındaki değişmeler de, gelir dağılımını kişiler lehine veya aleyhine değiştirebilmektedir. Günümüzde sosyal yaşamın içinde yer alan bir kurum olan devlet, uygulamaya koyduğu servet dağılımını değiştiren, kişilere eğitim olanakları sağlayarak ekonomide etkinliklerini artıran ve üretim faktörlerinin fiyatlarını düzenleyen iktisat politikaları ile (Türk, 1989:293) milli gelirin dağılımını etkileyebilmektedir.

Gelir dağılımının adaletli olması veya olmamasının önemi mali sistem, devlet borçlanması, kamu harcamaları, parafiskal kurumlar, enflasyon, vergi politikası gibi bir çok iktisadi değişkeni etkilemesinden kaynaklanmaktadır.

TÜRKİYE'DE 1980 SONRASI DÖNEMDE GELİRİN DAĞILIMI VE EKONOMİYE OLAN ETKİLERİ

Türkiye'de Gelir Dağılımına Genel Bakış

Ülkemizde Cumhuriyetin kurulmasından günümüze kadar geçen sürede gelir dağılımındaki adaletsizlik sürekli gündemdeki yerini korumuştur. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasının temel sebebi, Osmanlı toplumundaki köy-kent ayrımının oldukça keskin olan ikili ekonomik yapısıdır. 1929 Büyük Dünya Ekonomik krizi ve İkinci Dünya Savaşı'nın olumsuz etkisiyle gelir dağılımında olumlu bir gelişme gerçekleşmemiştir (Kazgan, 1990:2). Türkiye'de gelir dağılımı eşitsizliği 1980'li yıllara kadar temel olarak köy-kent ayrımı ekseninde kalmıştır. Tarım kesimi, tarım topraklarının dağılımındaki adaletsizlik ve düşük verimle tarım üretiminin yapılması nedeniyle kentsel kesime göre daha az gelir elde etmiştir (Kazgan, Önder, Kirmanoğlu ve Tuncer, 1992:2). 1974 yılında petrol fiyatlarındaki artışla birlikte dünya ekonomisinin sürüklendiği durgunluktan Türkiye, kısa vadeli borçlanma yoluyla kurtulmaya çalıştı. Ancak ihracatın ithalatı karşılama oranı %30'a düşerken, dış ticaret açığı 4 milyar doları(\$) aştı. Kısa vadeli, yüksek faizli dış kredilerle gerçekleştirilen %5'lik büyüme kısa sürede tokandı. Bunun sonucu oluşan karaborsa koşulları sonucu, ticari karlarda olağan üstü artışlar meydana geldi (Sönmez, 1982:84). 1960-1980 döneminden sonra toplumun orta düzeyde gelir seviyesine sahip ücretli-

maaşlı kesim reel gelir aşınmasıyla alt gelir dilimlerine inerek ülkemiz, tarım kesimi, işçi, memur ve küçük sermaye sahiplerinin gelir dağılımından daha az pay alabildikleri bir sürece girdi (Kazgan, Önder vd., 1992:3).

1981-89 döneminde tarım sektörünün milli gelirden aldığı pay azalırken, sanayi sektöründe düzenli bir artış gerçekleşirken, hizmetler sektöründe çok az bir yükselme gerçekleşirken, 1981 yılında 1600 dolar iken 1982 ve 1983 yılında sırasıyla 1413 ve 1168 dolara düşen dolar bazında kişi başına gelir seviyesi, 1989 yılına kadar artış göstermekle birlikte bu artış düzenli olarak gerçekleşmemiştir (Devlet İstatistik Enstitüsü GSMH Kavram Yöntem ve Kaynaklar, 1994:173-185). Bunun yanı sıra maaş ve ücretli kesimin milli gelirden aldığı pay 1981 yılında %24,57'den 1989 yılında %14,80'e, kar, faiz ve rant geliri elde edenlerin aldığı pay ise 1981 yılındaki %52,36 düzeyinden 1989 yılında %69,80 düzeyine yükselmesi (Özmucur, 1987:79), milli gelir dağılımındaki değişimi net olarak ortaya koymaktadır.

1990-1994 dönemine bakıldığında tarım kesiminin milli gelirden aldığı pay 1990 yılında %16,3'den 1994 yılında %14,3'e düşerken, sanayi ve hizmetler sektörünün aldığı pay ise sırayla %26'lar ve %59'lar düzeyinde seyretmiş (Devlet İstatistik Enstitüsü, 1994:185), 1995 yılında tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün GSMH'dan aldığı paylar ise sırayla %13,0, %26,7 ve %60,3 olarak programda gösterilmiştir (Karluk, 1995:33). Kişi başına gelir miktarı dolar bazında 1990 yılında 2687 dolar iken, bu miktar 1994 yılında 2192 dolar seviyesine düşmüş, 1995 yılı için kişi başına gelir miktarı DPT tarafından 2267 dolar olarak tahmin edilmiştir (Dış Ticaret Müsteşarlığı, Başlıca Ekonomik Göstergeler, 1995:7).

Türkiye'de Gelir Dağılımının Bozulmasının Nedenleri

Ülkemizde gelir dağılımının işçi, memur ve tarım kesimi aleyhine bozulurken, sermaye kesiminin bir çok ekonomik ayrıcalıklardan faydalanarak milli gelirden aslan payını aldığı yukarıdaki verilerden de açıkça anlaşılmaktadır. Gelir dağılımının düşük gelir seviyesindeki gruplar aleyhine bozulmasına neden olan başlıca faktörler;

- Nüfusun hızla artması ve üretim kesimi arasındaki düzensiz dağılışı,
- Reel ekonominin durmasına paralel olarak işsizliğin artması,
- Ücretler ve maaşların reel olarak düşürülmesi,
- Reel faiz politikası uygulaması sonucu kar, rant ve faiz gelirlerinin

artması,

- Reel faiz politikası uygulamasıyla özel kesimin üretim yapmaktan kaçınması sonucu işsizliğin artması,

- Dolaysız Vergilerin yerini dolaylı vergilere bırakması ve hazine bonusu, devlet tahvili ve temettü gelirlerinin vergi dışı bırakılarak sermaye gelirlerinin işçi, memur, küçük esnaf aleyhine olmak üzere artması,

- Kamu harcamalarının düşük gelir grupları aleyhine uzun vadede sonuçlar doğuracak nitelikteki alt yapı yatırımlarına ağırlık verilmesi,

- Rekabet gücü yüksek ve kar eden KİT'lerin özelleştirilmesi ve blok halinde yabancılara üstelik piyasa fiyatlarının altında satılması dış dünyaya sermaye transferi anlamına gelmesi diğer yandan ise zarar eden KİT'lerin zararlarının ise halka ödettilmesi (Kazgan, Türkiye'de Gelirin Bölüşümü Dün ve Bugün, 1990:9-16) şeklinde sıralanabilir.

SONUÇ

Gelir dağılımı, belirli bir dönemde oluşan milli gelirin, elde edilmesine katkıda bulunanlar tarafından paylaşılması demektir. Milli gelirin artırılması muhakkak ki herkes tarafından arzulanan bir olgudur. Ancak bundan da önemlisi milli gelirin mutlak olarak artırılmasının yanında, artan bu gelirin toplumu oluşturan fertler arasında hakça bölüşümün sağlanmasıdır.

Gelir dağılımının adil olarak dağılımının sağlanması veya sağlanamamasının toplumsal etkileri önemli boyuttadır. Gelirin hakça dağılımın önemi, gelir dağılımın bozuk olması durumunda ekonomik, sosyal ve politik olmak üzere bir çok sorunlara yol açmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı tüm ülkeler, milli gelirlerini artırmaya çalışmanın yanı sıra adaletli bir gelir dağılımını sağlamak için büyük bir uğraşı içindedir.

Ülkemiz içinde gelirin adil dağıtılması sorunu sürekli güncelliğini korumuş ve adil gelir dağılımın sağlanması ülkeyi yöneten hükümetlerin başarımları gereken temel amacını oluşturmuştur. 1923-1994 dönemi gelir dağılımı ve değişim seyri kısaca şöyle özetlenebilir:

1923-29 dönemi köylünün üzerinden aşar vergisinin kaldırılmasıyla tarım sektörünün refahının arttığı bir dönem oldu. Bu dönemde dışa dönük ticaretle uğraşan kesimin gelirden aldığı pay artarken, devlet memurlarının aldığı pay değişmeden %6 düzeyinde kalmıştır.

1930-39 dönemi dışa dönük ticaretle uğraşan kesimin ve tarım kesiminin gelirinin azaldığı, sermaye kesiminin ve sanayicilerin gelirlerinin arttığı, memurların gelir düzeylerini koruduğu bir dönem oldu.

1940-45 döneminde mülk gelirleri emek gelirlerinin, karlar ise ücretlilerin aleyhine gelişme gösterirken, pazara yönelik üretim yapan büyük çiftçilerin gelirleri de geçimini ancak sağlayabilen köylülerin zararına olmak üzere bir değişim gösterdi.

1946-53 dönemi sermaye, küçük tüccar ve üretici kesimlerin gelirlerinin arttığı, işçi ve memur gelirlerinin azaldığı dönemdir.

1954-61 dönemi ücretli ve maaşlı kesim savaş yıllarındaki mutlak yoksullaşmalarını telafi ettiler. İç ticaret hadlerinin sanayi lehine değişimine bağlı olarak sanayici ve sanayi malı pazarlayan tüccarın geliri, tarım kesimi aleyhine gelişme gösterdi.

1962-76 döneminin iktisat politikaları ithal ikameci sanayileşme, iç pazarın genişliği ve dinamizmine dayanıyordu. Bu durumun bir sonucu olarak gelirin bölünümü de "popülist" bir nitelikteydi. Herkesi memnun etmeyi amaçlayan popülist politika uygulamalarına 1977 yılına kadar devam edildi. Bu dönemde işçilerin sendikal haklara kavuşmaları sonucu ücret gelirleri reel olarak arttı. Tarımsal ürünlerinin desteklenmesiyle tarım kesimin milli gelirden aldığı pay artı.

1977-79 döneminde kıtlık ve karaborsa koşullarının etkisiyle ticari karlarda olağan üstü artışlar meydana geldi. 1979 yılında 1976 yılına göre küçük ölçekli üreticilerin gelirleri yaklaşık %30'lar düzeyinde geriledi.

1980-89 döneminde maaş ve ücretli kesimin gelirleri, anti-sendikal uygulamaların yanı sıra ihracata yönelik birikim için kemerlerin sıkılmasıyla hızla geriledi. Tarım kesiminin milli gelirden aldığı pay azalırken, sermaye kesiminin gelirlerinde önemli artışlar gerçekleşti.

1990-94 döneminde tarım ve sanayi sektörünün Milli Gelir'den aldığı pay düşerken, hizmet sektörünün aldığı pay artmıştır.

Yukarıdaki bilgilerden de anlaşılacağı gibi, Türkiye'de milli gelirin dağılımında önemli derecede adaletsiz bir dağılım söz konusudur. Milli Gelir bölüşülmesindeki adaletsizlik özellikle 1980'li yıllardan sonra hızlanma sürecine girdi. 1980-94 döneminde işçi, memur, köylü ve çiftçi kesimin milli gelirden aldığı paylar, sermaye kesimi lehine geriledi. Bu sonucun ortaya çıkmasında sermaye kesimi gelirlerinin düşük oranda vergilendirilip, istisna/muafiyetlerle tamamen vergi dışı bırakılırken, küçük ve orta büyüklükteki işletmelerle esnaf ve çiftçi kesimin ağır vergi yükü altında bırakılması baş rolü oynadı.

Gelir dağılımının ekonomik, politik ve sosyal yönden önemi sürekli gündemde tutulmasına rağmen, maalesef gelirin adaletli dağılımının sağlanması uygulamada, özellikle gelişmekte olan ülkelerde geri plana itilen bir amaç olmuştur. Nitekim gerek ülkemizde gerek gelişmekte olan ülkelerde, gelir dağılımını doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen vergi, faiz, istihdam, para ve maliye politikaları genellikle yüksek gelir düzeyine sahip gruplar lehine olacak şekilde uygulanmaktadır.

Gelir dağılımının bozulmasının iktisadi kaynakların verimli kullanılmaması gibi olumsuz sonuçları olması yanı sıra, toplumda sosyal sorunlara yol açabilecek etkileri ve yönleri bulunmaktadır. Gelir dağılımının daha adaletli sağlanması, ekonomik ve sosyal sorunlarla karşılaşılması için;

- eğitime önem verilerek,
- toplum desteğini alan, üretim ve istihdamı teşvik eden vergi politikaları uygulanarak,
- bilim, teknoloji ve insana yatırım yapılarak,
- rekabet gücü yüksek ürünlerin üretilmesine öncelik verilerek, kısaca üretim ekonomisi teşvik edilerek, gelirin adaletli dağılımının sağlanması temel amaç olmalıdır.

Sorunlar ağırlaştıkça çözümleri de zorlaşmakta, çözümler zorlaştıkça sorunlar daha da artarak kısır döngü içine girilmektedir. Sosyal içerikten yoksun, toplumun tamamını kapsamayan ve topluma güven vermeyen öneriler, sadece iktisadi sorunları ağırlaştırmakla kalmamakta, toplumda sosyal sorunların oluşmasına yol açmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akgüç, Öztin, "Gelir Dağılımı Ve Demokrasi", Milliyet, 15 Şubat 1986.
- Alkin, Erdoğan, İktisat, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1992.
- Alpar, Cem, İktisat, 5. Baskı, Evrim Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1988.
- Demirci, Rasih Ve Erdoğan, İ. Burhan, Genel Ekonomi, Ecdad Yayınları, Ankara, 1988.
- Devlet İstatistik Enstitüsü, Gsmh Kavram Yöntem Ve Kaynaklar, Die Yayınları, Ankara, 1994.
- Dış Ticaret Müsteşarlığı, Başlıca Ekonomik Göstergeler, Ankara, Ocak-1995.
- Dilik, Sait, Servetin Geniş Kitlelere Yayılması, Ankara: Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1970.
- Dirimtekin, Halil İbrahim Ve Erdem, Burhan, İktisada Giriş, Meteksan Ltd. Şti., Ankara, 1987.
- Eren, Aslan, Türkiye Ekonomisi'nin Analizi, Bilgen Basımevi, Muğla, 1989.
- Güven, Özcan, İktisat İlimine Giriş, 2.B., Kayı Matbaacılık, İstanbul, 1982.
- Karakayalı, Hüseyin Makro Ekonomi, Bilge Basımevi, İzmir, 1991.
- Karluk, Rıdvan, Türkiye Ekonomisi, 2.B., Beta A.Ş., Eskişehir, 1995.
- Kazgan, Gülten, Türkiye'de Gelir Bölüşümü Dün Ve Bugün, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, İstanbul, 1990.
- Kazgan, Gülten, Önder, İzzettin, Kirmanoğlu, Hakan Ve Tuncer, Nihal, Türkiye'de Gelir Dağılımını Bozan Etkenler Ve İyileştirilmesine İlişkin Politikalar, Ekonomik Ve Sosyal Sorunlar Dizisi, Ankara, 1992.
- Kenna, Joseph P. Mc., Makro Ekonomik Analiz, Çev: Kutlu Y. Zoral Ve Turgut Hatunoğlu, Ankara Üniversitesi Basımevi, Erzurum, 1979.
- Köklü, Aziz, Makro İktisat, S Yayını, Ankara, 1973.
- Lipsey, R.G., Lipsey, P.O., Purvis, D. D., İktisat, Çev: Ö.F. Batirel, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul, 1984.
- Manisalı, Erol, İktisada Giriş, 7. B., Menteşe Kitapevi, İstanbul, 1991.
- Öçal, Tezer, İktisat, Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Matbaası, Ankara, 1990.
- Özgülven, Ali, İktisat Bilimine Giriş, 6.B., Filiz Kitapevi, İstanbul, 1991.
- Özmucur, Süleyman, Milli Gelirin Üç Aylık Dönemler İtibariyle Tahmini Dolarla İfadesi Ve Gelir Yoluyla Hesaplanması, İstanbul Ticaret Odası Yayını, Yayın No: 1987-1., İstanbul, 1987.
- Parasız, İlker, İktisada Giriş, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa, 1992.
- Parasız, İlker, Makro Ekonomi, 4. Baskı, Bursa, Ezgi Kitabevi Yayınları, 1993.

- Pekin, Tevfik, Makro Ekonomi, Bilgehan Basımevi, İzmir, 1988.
- Peterson, Wallace C., Gelir İstihdam Ve Ekonomik Büyüme, Çev: Servet Mutlu, Eskişehir İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, Eskişehir, 1976.
- Sarç, Ömer Celal, Gelir Dağılımı Dışarıda Ve Türkiye’de, Cellut Matbaacılık, İstanbul, 1970.
- Soral, Erdoğan, Ekonomiye Giriş, Ankara, 1977.
- Sönmez, Mustafa, Türkiye’de Gelir Eşitsizliği, 2.B., İletişim Yayınları, İstanbul, 1982.
- Sönmez, Mustafa, Türkiye’de Gelir Eşitsizliği, 2.B., İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.
- Türk, İsmail, Maliye Politikası, 8.B., S Yayınları, Ankara, 1989.
- Ülgener, Sabri F., Milli Gelir İstihdam Ve İktisadi Büyüme, 7.B. Der Yayınları, İstanbul, 1991.
- Üstünel, Besim, Makro Ekonomi, 5.B., Mısırlı Matbaacılık A.Ş., İstanbul, 1970.
- Yücel, İlhan, Makro Ekonomi, Kemal Matbaası, Adana, 1978.

